

ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

«Η ανάγκη στρατηγικής αυτονομίας απέναντι στη νέα διατλαντική πραγματικότητα: Προς μια Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση; Προοπτικές και ευκαιρίες για την Ελλάδα και την Κύπρο»

Καθ. Παναγιώτης Τσάκωνας

Σειρά Κειμένων ΙΜΠΔ, Αρ. 17
Μάιος 2026

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ και ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η εικόνα εξωφύλλου δημιουργήθηκε με τη βοήθεια Τεχνητής Νοημοσύνης.
Copyright © 2026 | All Rights Reserved

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Διεύθυνση: Ανδρέα Ζάκου, Γρ.301, 2404 Έγκωμη, Λευκωσία, Κύπρος.

Τηλέφωνο: +357 22 664470 ■ Email: info@ispd.org.cy ■ www.ispd.org.cy

Το Ινστιτούτο προάγει τον ελεύθερο και ανοιχτό δημόσιο διάλογο που εδράζεται στον ορθολογισμό και στην επιστημονική τεκμηρίωση. Οι απόψεις που εκφράζονται σε δημοσιεύσεις του Ινστιτούτου εκφράζουν αποκλειστικά τον/την συγγραφέα ή τους συγγραφείς και δεν αντανακλούν απαραίτητα τις απόψεις του Ινστιτούτου.

Καθ. Παναγιώτης Τσάκωνας

Ανώτερος Ερευνητικός Εταίρος

Περί του Συγγραφέα

Ο Παναγιώτης Τσάκωνας είναι καθηγητής διεθνών σχέσεων, σπουδών ασφάλειας και ανάλυσης εξωτερικής πολιτικής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών, Διευθυντής του μεταπτυχιακού προγράμματος «Διεθνής και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση και Πολιτική», Διευθυντής του «Εργαστηρίου Μελέτης της Μετανάστευσης και της Διασποράς» και επικεφαλής του «Προγράμματος Εξωτερικής Πολιτικής και Ασφάλειας» στο Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ). Διετέλεσε Fellow στο Center for International Affairs του Πανεπιστημίου Harvard (1998-99), Research Fellow στο NATO (1999-2000), Fulbright Visiting Scholar στο Πανεπιστήμιο Yale (2003) και Academic Visitor στο St Antony's College του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης (2015). Εργάστηκε ως Επιστημονικός Σύμβουλος στα Υπουργεία Εθνικής Άμυνας (1996-98) και Εξωτερικών (1999-2003) και διετέλεσε μέλος Διοικητικών και Επιστημονικών Συμβουλίων διαφόρων ερευνητικών και επιστημονικών φορέων στην Ελλάδα και το εξωτερικό και Πρόεδρος του Κέντρου Μελετών Ασφάλειας (ΚΕ.ΜΕ.Α). Δίδαξε επί δεκαπενταετία στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου και σε διάφορα πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα στην Ελλάδα και το εξωτερικό (Γερμανία, Τουρκία, Μεγάλη Βρετανία, ΗΠΑ και Καναδά). Το ερευνητικό και συγγραφικό του έργο αφορά σε ζητήματα περιφερειακής ασφάλειας, θεωρίας διεθνών σχέσεων, ελληνοτουρκικών σχέσεων, στρατηγικής εθνικής ασφάλειας και ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Έχει συγγράψει ή/και επιμεληθεί δώδεκα βιβλία στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Άρθρα του σε έγκριτα διεθνή επιστημονικά περιοδικά και συνεισφορές του σε συλλογικούς τόμους έχουν δημοσιευθεί στα ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά και ιταλικά. Το βιβλίο του: *The Incomplete Breakthrough in Greek-Turkish Relations. Grasping Greece's Socialization Strategy* (Palgrave-Macmillan, New York, 2010) προτάθηκε από την Modern Greek Studies Association για το "Edmund Keeley Book Prize". Ο Καθ. Παναγιώτης Τσάκωνας είναι μέλος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Ινστιτούτου Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας.

«Η ανάγκη στρατηγικής αυτονομίας απέναντι στη νέα διατλαντική πραγματικότητα: Προς μια Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση; Προοπτικές και ευκαιρίες για την Ελλάδα και την Κύπρο»

Κείμενο ανάλυσης στη βάση της κεντρικής ομιλίας του Καθ. Παναγιώτη Τσάκωνα, στην εκδήλωση του Ινστιτούτου με θέμα «Η ανάγκη στρατηγικής αυτονομίας απέναντι στη νέα διατλαντική πραγματικότητα: Προς μια Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση; Προοπτικές και ευκαιρίες για Κύπρο και Ελλάδα», που συνδιοργανώθηκε με το Πανεπιστήμιο Λεμεσού στις 8 Μαΐου 2026 στη Λευκωσία.

Διατλαντικό ρήγμα

Αναμφίβολα, η εκλογή Τραμπ στην προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών επηρέασε καταλυτικά τις διεθνείς σχέσεις σε πλανητικό επίπεδο καθώς ήδη αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του ο Αμερικανός πρόεδρος κατέστησε σαφείς — μέσω συγκεκριμένων θεσμικών κειμένων στρατηγικής, όπως η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας (National Security Strategy) και η «Εθνική Αμυντική Στρατηγική» (National Defense Strategy) — τις προτεραιότητες της «υψηλής στρατηγικής» των Ηνωμένων Πολιτειών που αφορούν στην περιοχή του Ινδοειρηνικού και την ανάσχεση της Κίνας καθώς και την επαναφορά του «Δόγματος Μονρόε» — ή «Δόγμα Donroe» στη νεότερη εκδοχή του — όσον αφορά το δικαίωμα παρέμβασης των ΗΠΑ με όποιο τρόπο θεωρούν κατάλληλο στις χώρες της Λατινικής Αμερικής (η απαγωγή του δικτάτορα προέδρου της Βενεζουέλας μετά από καταδρομική επιχείρηση του αμερικανικού στρατού και η μεταφορά του στις ΗΠΑ αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση).

Ο πόλεμος στο Ιράν ενέτεινε έτι περαιτέρω το διατλαντικό ρήγμα με τον Αμερικανό πρόεδρο να κατηγορεί τους νατοϊκούς εταίρους του ότι δεν τον βοηθούν σε έναν πόλεμο που αποφάσισε μόνος του, ενώ δεν δίστασε να απειλήσει συγκεκριμένες νατοϊκές χώρες είτε με αποβολή από το NATO είτε με «αντίποινα».

Μέσω συγκεκριμένων αναφορών στην «Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας» των ΗΠΑ αλλά και μιας ιδιαίτερα επιθετικής ρητορικής ο Αμερικανός πρόεδρος διεύρυνε το πεδίο της αντιπαράθεσης καταφέροντας για πρώτη φορά σημαντικό πλήγμα στην μακρά και ισχυρή σχέση των ΗΠΑ με την Ευρώπη. Ειδικότερα, οι αναφορές στον κίνδυνο «πολιτισμικής εξάλειψης» (civilizational erasure) της Ευρώπης, σε συγκεκριμένα νατοϊκά κράτη που κινδυνεύουν να καταστούν πληθυσμιακά «μη ευρωπαϊκά» (λόγω της μη δυναμικής αντιμετώπισης της μεταναστευτικής απειλής), η ευθεία παρέμβαση στο εσωτερικό των κρατών μελών της ΕΕ και η υποστήριξη λαϊκιστικών κομμάτων και ηγεσιών ακόμα και η απειλή κατάληψης του εδάφους της Γροιλανδίας συντέιναν στη διάβρωση και αποδυνάμωση της διατλαντικής σχέσης, ενώ η απειλή άρσης των εγγυήσεων ασφαλείας εκ μέρους των ΗΠΑ σε περίπτωση αμφισβήτησης της κυριαρχίας εδάφους κράτους μέλους της ΕΕ και του NATO αποδυνάμωσε την ήδη τρωθείσα αξιοπιστία της Ατλαντικής Συμμαχίας. Ο πόλεμος στο Ιράν ενέτεινε έτι περαιτέρω το διατλαντικό ρήγμα με τον Αμερικανό πρόεδρο να κατηγορεί — αντίθετα με τον λόγο δημιουργίας και ύπαρξης της Ατλαντικής Συμμαχίας — τους νατοϊκούς εταίρους του ότι δεν τον βοηθούν σε έναν πόλεμο που αποφάσισε μόνος του, ενώ δεν δίστασε να απειλήσει συγκεκριμένες

νατοϊκές χώρες είτε με αποβολή από το NATO είτε με «αντίποινα» καθώς αρνήθηκαν «πρόσβαση», «βάσεις» και «δικαιώματα υπερπτήσεων» (access, basing, overflight rights — ABO) στις αμερικανικές δυνάμεις που πήραν μέρος στις επιχειρήσεις κατά του Ιράν. Ακόμη και η αποχώρηση των ΗΠΑ από το NATO ετέθη ως ενδεχόμενο, αν και η υλοποίησης αυτής της απειλής μοιάζει εξαιρετικά δύσκολη — εάν όχι αδύνατη — καθώς προϋποθέτει είτε έγκριση των 2/3 της Αμερικανικής Γερουσίας είτε νομοθετική πράξη που εγκρίνεται και από τα δύο σώματα του Κογκρέσου.

Ευρωπαϊκή προσπάθεια επίτευξης στρατηγικής αυτονομίας

Αδιαμφισβήτητα οι επιλογές του Αμερικανού προέδρου διευρύνουν το ρήγμα στις διατλαντικές σχέσεις και καθιστούν την επίτευξη στρατηγικής αυτονομίας της Ευρώπης είτε μονόδρομο ώστε να αποτραπεί η περιθωριοποίησή της είτε — όπως πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν — «υποχρεωτική στρατηγική επιβίωσης». Στρατηγική αυτονομία σημαίνει ελευθερία από εξωτερικό έλεγχο (πολιτικό, βιομηχανικό, επιχειρησιακό), αυτόνομη λήψη αποφάσεων και τελικώς την ικανότητα της ΕΕ να δρα μόνη της όποτε είναι αναγκαίο, και όχι όποτε είναι εφικτό. Σημαίνει επίσης την ικανότητα της ΕΕ όχι μόνον να αποτρέπει απειλές αλλά και να διεξάγει πολεμικές επιχειρήσεις.

Στην προσπάθεια επίτευξης στρατηγικής αυτονομίας η ΕΕ καλείται να αντιμετωπίσει μια σειρά από προβλήματα και να υπερβεί διάφορα εμπόδια. Ένας — απολύτως ενδεικτικός — κατάλογος προβλημάτων και εμποδίων περιλαμβάνει: την ανάγκη ανάπτυξης ευρωπαϊκής «στρατηγικής κουλτούρας» με «κοινή πρόσληψη απειλών» και αποδοχή της «χρήσης βίας», το ζήτημα της συμφωνίας σχετικά με το ποιος θα ηγηθεί της ευρωπαϊκής προσπάθειας (θα διαθέσει η μοναδική πυρηνική δύναμη της ΕΕ, Γαλλία τα πυρηνικά της προκειμένου να επιτύχει η Ευρώπη «προωθημένη αποτροπή»;) το πρόβλημα της «πολυτυπίας» όσον αφορά στην παραγωγή οπλικών συστημάτων, η ανάγκη υπέρβασης «εσωτερικών συγκρούσεων» μεταξύ κεντρικών θεσμικών παικτών και «παράλληλης διπλωματίας». Παράλληλα οι κοινωνίες των κρατών μελών εξακολουθούν να λειτουργούν μέσα σε ένα περιβάλλον γνωστικής πραγματικότητας» (cognitive reality), όπου υφίσταται διάβρωση της αξιοπιστίας της αποτροπής, υπονόμευση και αποδυνάμωση του στοιχείου της εμπιστοσύνης εντός των ευρωπαϊκών κοινωνιών, ενώ η ανάπτυξη της δράσης «κακόβουλων δρώντων» ενισχύει τις ακροδεξιές δυνάμεις, βαθαίνει τα κοινωνικά ρήγματα και επιτρέπει ακόμα και την επιρροή των εκλογικών αποτελεσμάτων.

Το NATO θα συνεχίσει να υπάρχει αλλά θα καταστεί «ευρωπαϊκό» διατηρώντας και αξιοποιώντας τις υφιστάμενες στρατιωτικές δομές και θεσμικούς μηχανισμούς ώστε να μη καθίσταται αναγκαίο για τις ευρωπαϊκές χώρες να δημιουργήσουν από το μηδέν ένα νέο σύστημα συλλογικής άμυνας.

Στη κατεύθυνση της επίτευξης συνδυασμού «Κανονιστικής» και «Στρατιωτικής» ισχύος τα κράτη μέλη της ΕΕ καλούνται να οικοδομήσουν πάνω στις δυνατότητές τους αντί να παραλύσουν συζητώντας τις αδυναμίες τους. Το ρήγμα που επέφεραν οι επιλογές του Αμερικανού προέδρου στην μακρά διατλαντική σχέση δεν πρέπει να σημαίνει και πλήρη αποκοπή της ούτε πρέπει να οδηγήσει στο δίλημμα μεταξύ Ατλαντικής Συμμαχίας και Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Αυτονομίας. Η ανάγκη αμερικανικής υποστήριξης θα παραμείνει για μια σειρά από λόγους που έχουν να κάνουν με τις δυνατότητες που διαθέτουν αποκλειστικά οι Ηνωμένες Πολιτείες (πυρηνική ομπρέλα, στρατηγικές μεταφορές, συστήματα πληροφοριών και επιτήρησης (ISR), διοίκησης και ελέγχου (C4ISR) καθώς και προηγμένα οπικά συστήματα). Με άλλα λόγια το NATO θα συνεχίσει να υπάρχει αλλά θα καταστεί «ευρωπαϊκό» διατηρώντας και αξιοποιώντας τις υφιστάμενες στρατιωτικές δομές και θεσμικούς

μηχανισμούς ώστε να μη καθίσταται αναγκαίο για τις ευρωπαϊκές χώρες να δημιουργήσουν από το μηδέν ένα νέο σύστημα συλλογικής άμυνας, αλλά να μπορούν να προχωρήσουν ενισχύοντας το υπάρχον πλαίσιο μέσω αυξημένων αμυντικών δαπανών και ανάληψης μεγαλύτερων διοικητικών ευθυνών.

Στην προσπάθεια επιτάχυνσης της ευρωπαϊκής προσπάθειας επίτευξης στρατηγικής αυτονομίας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτάσσει — μέσω του Ευρωπαϊού Επιτρόπου Άμυνας και Διαστήματος Άντριους Κουμπίλιους — την ανάπτυξη «Αμυντικής Ετοιμότητας» της ΕΕ επί τη βάση τριών «αλληλοενισχυόμενων πυλώνων»:

(α) την «Υλική Ετοιμότητα» που αφορά στην ανάπτυξη των χρηματοδοτικών εργαλείων (μηχανισμός SAFE, «Οδικός Χάρτης Αμυντικής Ετοιμότητας», «Πολυετές Χρηματοδοτικό Πλαίσιο» (MFF), «Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Αμυντικής Βιομηχανίας»/EDIP κ.ά.) που θα επιτύχουν την αναγκαία ποιοτική αλλαγή στον αμυντικό τομέα.

(β) την «Θεσμική Ετοιμότητα», που αφορά στον τρόπο εκσυγχρονισμού της θεσμικής οργάνωσης της άμυνας της Ευρώπης, την ανάπτυξη ενός «Ευρωπαϊκού NATO» καθώς και ευρωπαϊκών δυνατοτήτων Διοίκησης και Ελέγχου, ενός «Ευρωπαϊκού Αρχηγείου», τη δημιουργία μιας «Ευρωπαϊκής Ένωσης Άμυνας» (με συμπερίληψη της Βρετανίας, της Νορβηγίας ή/και της Ουκρανίας), την αντιμετώπιση του προβλήματος του κατακερματισμού της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας (defragmentation), τον τρόπο ανάπτυξης κοινών ευρωπαϊκών αμυντικών προγραμμάτων και την δυνατότητα επιχειρησιακής υλοποίησης του Άρθρου 42.7, που αφορά στη ρήτρα αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής.

(γ) την «Πολιτική Αμυντική Ετοιμότητα» που αφορά — μεταξύ άλλων — στην οικοδόμηση μιας κοινής πλατφόρμας ηγεσίας ικανής να θέτει τις στρατηγικές προτεραιότητες της ΕΕ (μέσω της σύστασης «Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ασφαλείας»).

Να επισημάνω, ως αναγκαία και κρίσιμη προσθήκη στην παραπάνω πρόταση του Ευρωπαϊού Επίτροπου Άμυνας και Διαστήματος, την ενσωμάτωση — το συντομότερο δυνατόν — των τριών ειδικότερων πυλώνων της «Αμυντικής Ετοιμότητας» της ΕΕ σε συγκεκριμένο «Οδικό Χάρτη» (Roadmap) βημάτων ανάπτυξης της ευρωπαϊκής άμυνας.

Προοπτικές και ευκαιρίες για την Ελλάδα και την Κύπρο

Ο πόλεμος στο Ιράν και η διεύρυνση του πολεμικού μετώπου μέσω της εμπλοκής του αντιπροσώπου του στο Λίβανο (Χεζπολάχ) και η συνεχιζόμενη σύγκρουση με το Ισραήλ δημιούργησαν συνθήκες σοβαρής απειλής για την Κυπριακή Δημοκρατία μετά την επίθεση από μη επανδρωμένα αεροσκάφη (drones) που δέχτηκαν οι βρετανικές βάσεις στην Κύπρο (συγκεκριμένα η αεροπορική βάση στο Ακρωτήριο). Η άμεση εκδήλωση υποστήριξης της Κύπρου από την Ελλάδα (μέσω της αποστολής δύο φρεγατών και τεσσάρων μαχητικών) συνοδεύτηκε από την διεύρυνση του μετώπου στρατιωτικής υποστήριξης της Κυπριακής Δημοκρατίας από συγκεκριμένα ευρωπαϊκά κράτη, κατά κύριο λόγο τη Γαλλία, καθώς και την Ιταλία, την Ισπανία, την Ολλανδία (μέσω της αποστολής πολεμικών πλοίων και συστημάτων αεράμυνας) και τη Γερμανία (με υποστηρικτικό στρατιωτικό υλικό και συστήματα).

Τόσο η Ελλάδα όσο και η Γαλλία στήριξαν θερμά την ανάγκη ενεργοποίησης και εξειδίκευσης της ρήτρας αμοιβαίας συνδρομής, συνδέοντάς την με την ευρύτερη ανάγκη για ευρωπαϊκή αμυντική αυτονομία.

Το πλήγμα με drone στο Ακρωτήριο λειτούργησε ως καταλύτης, φέρνοντας τη «ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής» στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής αμυντικής ατζέντας. Πράγματι ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη για την προστασία της Κυπριακής Δημοκρατίας και άμεσα συνδεδεμένη με την εξελισσόμενη συζήτηση για την ευρωπαϊκή στρατηγική αυτονομία (ειδικότερα τον πυλώνα της «Θεσμικής Ετοιμότητας», που αφορά στη θεσμική οργάνωση της άμυνας της Ευρώπης) ήταν η με δυναμικό τρόπο ανάδειξη της συζήτησης για την λειτουργική/επιχειρησιακή ενεργοποίηση του Άρθρου 42.7 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ) που αφορά στη συνδρομή — ακόμα και στρατιωτική — την οποία τα κράτη μέλη της ΕΕ καλούνται να προσφέρουν προς το κράτος μέλος που θα δεχτεί επίθεση.

Τόσο η Ελλάδα (για προφανείς λόγους που συνδέονται με την Τουρκία και μετά από πρωτοβουλία της οποίας ήδη από το 2002 το συγκεκριμένο άρθρο ενσωματώθηκε στη Συνθήκη της Λισαβώνας το 2009) όσο και η Γαλλία στήριξαν θερμά την ανάγκη ενεργοποίησης και εξειδίκευσης της ρήτρας αμοιβαίας συνδρομής, συνδέοντάς την με την ευρύτερη ανάγκη για ευρωπαϊκή αμυντική αυτονομία. Παράλληλα η Κυπριακή Δημοκρατία — ως προεδρεύουσα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου — έφερε το ζήτημα στην άτυπη σύνοδο των Ευρωπαίων ηγετών που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο προκειμένου να υπάρξει σαφής και επιχειρησιακός μηχανισμός ανταπόκρισης της ΕΕ σε περίπτωση που κράτος μέλος της ΕΕ προβεί σε επίκληση του Άρθρου 42.7 καθώς δεν υφίσταται σήμερα ενωσιακά καθιερωμένος, ενιαίος ή/και δεσμευτικός μηχανισμός υποχρεωτικής παροχής στρατιωτικής συνδρομής εκ μέρους των κρατών μελών της ΕΕ.

Η ανάδειξη της «ρήτρας αμοιβαίας συνδρομής» και η τοποθέτησή της στο επίκεντρο της συζήτησης σχετικά με την ανάπτυξη της «Αμυντικής Ετοιμότητας» της ΕΕ προσφέρουν στην Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία την μοναδική ευκαιρία να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στην επιχειρησιακή ενεργοποίηση του Άρθρου 42.7, μέσω της ουσιαστικής τους παρέμβασης στη διευθέτηση ορισμένων εκκρεμών ζητημάτων που συνδέονται με τις μεθόδους και τις διαδικασίες (modalities) καθώς και τον ρόλο των θεσμικών οργάνων της ΕΕ σε ενδεχόμενη ενεργοποίηση του συγκεκριμένου άρθρου. Παράλληλα, Ελλάδα και Κυπριακή Δημοκρατία είναι σκόπιμο να επιδιώξουν την διεύρυνση της έννοιας του «εδάφους» με την συμπερίληψη σε αυτή και των οριοθετημένων θαλασσιών ζωνών τους.

«Του δε πολέμου οι καιροί ου μενετοί» υπογραμμίζει ο Θουκυδίδης. Πράγματι, οι ευνοϊκές συγκυρίες δεν επιτρέπουν ούτε αναβλητικότητα ούτε αδράνεια».